תלמוד בבלי · מפרשים על המסכתות הקטנות · נחלת יעקב

נחלת יעקב על מסכת דרך ארץ רבה

רבי יעקב נאומבורג

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

נחלת יעקב על מסכת דרך ארץ רבה

רבי יעקב נאומבורג

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/נחלת-יעקב-על-מסכת-דרך-ארץ-רבה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ב 5
הלכה ג 6
הלכה ד 6
הלכה ה 7
הלכה ו 7
הלכה ז 8
הלכה ח 8
הלכה ט 10
הלכה י 11
הלכה יא 12
הלכה יב 13
הלכה יג 13
פרק ב 13
הלכה א 13
הלכה ב 14
הלכה ג 14
הלכה ד 14
הלכה ה 14
הלכה ו 14
הלכה ח 14
הלכה י 15
הלכה יא 15
הלכה יג 15
הלכה טז 15
הלכה יז 15
הלכה יח 15
הלכה כב 16
הלכה כה 16
הלכה כו 16
הלכה כח 16
הלכה כט 16
הלכה ל 16
הלכה לא 17
פרק ג 17
הלכה א 17
הלכה ג 17
הלכה ד 17
הלכה ה 17
פרק ד 18
הלכה א 18
הלכה ב 18
הלכה ג 19
פרק ה 19
הלכה א 19
הלכה ג 19
פרק ו 19
הלכה א 19
הלכה ב 19
הלכה ג 20
הלכה ד 20
הלכה ה 21
פרק ז 22
הלכה ב 22
הלכה ד 22
הלכה ו 22
פרק ח 22
הלכה א 22
הלכה ב 22
הלכה ג 23
הלכה ד 23

הלכה ו 23
פרק ט 23
הלכה א 23
הלכה ב 24
הלכה ג 24
הלכה ד 25
פרק י 25
הלכה א 25
הלכה ב 25
הלכה ג 26
הלכה ד 27
הלכה ה 27
פרק יא 27
הלכה א 27
הלכה ב 27
הלכה ה 28
הלכה ז 28
הלכה ח 28
הלכה י 28
הלכה יב 28
הלכה יג 28
הלכה יד 29
הלכה טו 29
הלכה טז 29

פרק א

הלכה א

המקדש את האשה כו'. הכי איתא ביבמות דף (לט) [מ] ע"ב החולץ ליבמתו הוא אסור באמה ואם אמה וכו' וממילא שמעינן בהמקדש את האשה שאסור בכל הני דהא דאסור בחלוצה היינו מדרבנן כמו שאסור בעריות מחמת אשתו וכ"כ הרמב"ם פ"ב מהא"ב אלא שהרמב"ם לא קחשיב רק ששה עריות. וה"ט דלא קחשיב רק הנהו שאסורין עליו עולמית ואין היתר לאיסורם ואחות אשה קחשיב בפני עצמו לפי שיש היתר לאיסורה אבל באמת הם שבעה עריות:

ולעולם אינו פוסל כו'. להבין הלכה זו צריכין להקדים מ"ש הרמב"ם פרק הנ"ל הלכה י' וז"ל עבר ונאף עם אחת משבע נשים אלו בין בזדון בין בשוגג אע"פ שהוא והנואפת במיתת ב"ד או בכרת לא נאסרה אשתו עליו עכ"ל. והוא מגמרא דיבמות דף צה וילפי' לה מקרא דכתיב בסוטה ושכב איש אותה שכיבתה אוסרתה ואין שכיבת אחותה אוסרתה. פי' אם בא על אחות אשתו אין אשתו אסורה עליו דסד"א דאסורה מק"ו כדאיתא התם מש"ה איצטריך אותה. עוד שם (גבי חמותה) פליגי בית שמאי ובית הלל גבי חמותו דבית שמאי סברי שכיבת חמותו אוסרת אשתו עליו ובית הלל סברי דאינה אוסרה ובמדרש ילקוט דף ר"ה מייתי בשם ספרי וז"ל אותה ולא אחותה אבא חנן אומר משום ר"א אותה ולא חמותה אותה ולא את הערוה ופירש בס' זית רענן ולא את הערוה היינו בת אשתו עכ"ל וא"כ ה"פ לעולם אינו פוסל את אשתו על אמה והאי על פירושא בשביל כמו לא יומתו אבות על בנים שפירושו בשביל בנים דהיינו ע"י עדות בנים והכי נמי פירושו בשביל אמה ואחותה ובתה והיינו אם בא על אחות אשתו או על אם אשתו דהיינו חמותו או על בת אשתו דהיינו בתה אפ"ה אינו פוסל את אשתו עליו ומותר עדיין באשתו. והיינו ממש כדאיתא במסכת יבמות. והא דמפרש הכא הנהו תלתא ובאמת קי"ל דע"י כל העריות אינו פוסל את אשתו עליו כדכתבתי לעיל בשם הרמב"ם. נ"ל כיון דהנהו תלתא איתא בהדיא מש"ה נקט הני אבל באמת על ידי כל העריות אין אשתו אסורה עליו:

הלכה ב

נתארסה נתגרשה כו'. הלכה זו כולה מוקשה ונ"ל שחסר כאן בבא אחת. דהנה בפ"ק דיבמות איכא פלוגתא במחזיר גרושתו מן האירוסין דר"י בן כיפר סבר דמותרת לראשון ודוקא מן הנשואין אסורה לחזור לו מדכתיב אשר הוטמאה וחכמים סברי אחת זו ואחת זו אסורה והא דכתיב אחרי אשר הוטמאה לרבות סוטה שנסתרה עכ"ל. ואם כן נ"ל

שכצ"ל הכא נתגרשה מבעלה ונתארסה בין באונס בין ברצון אסורה לחזור לו ורבי ישמעאל אומר מן האירוסין מותר שהיה ר"י אומר כו'. וה"פ נתגרשה מבעלה ונתארסה לשני אסורה לחזור לראשון והיינו כחכמים דאפילו במחזיר גרושתו מן הארוסין אסורה ור"י סבר כר"י בן כיפר דמן האירוסין מותר מדכתיב אשר הוטמאה וכ"ז שלא נבעלה לא קרינן בי' אשר הוטמאה כנ"ל ליישב הלכה זו:

הלכה ג

כל האסורות איסור ערוה כו'. מבואר ע"פ גמ' דיבמות דף צד ע"ב וז"ל כל העריות שבתורה אין צריכות הימנו גט חוץ מא"א שנשאת על פי ב"ד פרש"י טעמא בא"א שנשאת ע"פ ב"ד דצריכה גט כדאמרינן בפרקין דף פ"ח גזירה שמא יאמרו גירש זה ונשא זה ואם תצא ממנו בלא גט יאמרו א"א יוצאה בלא גט והדר קתני התם ר"ע מוסיף אף אשת אח ואחות אשה ואמרינן שם האי אשת אח ה"ד כגון שקידש אחיו את האשה והלך למדינת הים ושמע שמת אחיו ועמד ונשא את אשתו דאמרי אינשי הך קמא תנאי הוי בקידושין והאי שפיר נסיב. והאי אחות אשה נמי ה"ד כגון שקדש את אשה והלכה למדינת הים ושמע שמתה עמד ונשא אחותה דאמרי אינשי הך קמייתא תנאי הוי בקדושין והא שפיר נסיב ע"כ. ואם כן יש לומר ברייתא דהכא ס"ל נמי כר"ע וה"פ כל האסורות לו איסור ערוה ובא עליהן כגון שנשא בטעות אינה צריכה ממנו גט לפי שאין קדושין תופסין בהן וכ"ע ידעי דקדושי טעות הן ול"ח שיאמרו א"א יוצאה בלא גט ומש"ה א"צ ממנו גט חוץ מאחות אשתו ואשת אחיו וא"א שהללו צריכות גט לפי שיש להן היתר אחר איסורן והיינו כדפרי' באחות אשתו לפי שאם מתה אשתו מותר באחותה או אם נתבטלו הקדושין שהיו על תנאי מותר באחותה וא"כ אמרי אינשי דשפיר נסיב וקדושיה קדושין ויאמרו א"א יוצאה בלא גט וכן באשת אחיו שאם קידש אחיו אשה ע"ת ולא נתקיים התנאי מותרת לאחיו כדמפרש בגמרא וא"כ נמי איכא למיחש שמא יאמרו כו' וכן בא"א שנשאת ע"פ ב"ד שיש היתר לאיסורה שאם גירשה הראשון מותרת לשני וא"כ כשיבא הבעל הראשון והיא יוצאת משני בלא גט יאמרו הראשון גרשה והשני בהיתר נשאה ויאמרו א"א יוצאה בלא גט ומש"ה צריכה ממנו גט:

הלכה ד

כל שהוא בלא יבוא כו'. ביבמות דף סח איתא להאי מלתא קצת בלשון אחר והכי איתא שם ת"ר בן תשע שנים ויום אחד גר עמוני ומואבי מצרי ואדומי עובד כוכבים נתין חלל ממזר שבאו על כהנת לויה וישראלית פסלן פרש"י אם בת כהן מן התרומה ולויה

וישראלית להנשא לכהונה עולמית ע"כ והי"נ ה"פ כל אלו שהן בלא יבוא אם באו על בת ישראל הוולד פסול ופוסל האשה בביאתו:

ובת חלל כשירה. בקדושין דף ע"ז קתני להדיא במתני' דבת חלל פסולה לכהונה. אלא גמ' דהכא ס"ל כר"י בן דוסתאי דפליג התם ואמר כשם שבני ישראל מקוה טהרה לחללות כך בנות ישראל מקוה טהרה לחללין פרש"י כשם שבני ישראל מקוה טהרה לחללות להכשיר את בתו ממנה לכהונה. כך בנות ישראל מקוה טהרה לחללין להכשיר בתה ממנו לכהונה ויליף לה התם מקרא דכתיב ולא יחלל זרעו בעמיו בעם אחד הוא דמיחל בשני עממים אינו מיחל וע"ש:

הלכה ה

כל האסורות לו כו'. ר"ל אם בא עליהן דרך זנות מותר בקרובותיהן וכ"כ הרמב"ם פ"ב מהא"ב הלכה י"א וז"ל הבועל אשה דרך זנות לא נאסרו עליו קרובותיהן שהן שבע נשים שאמרנו אבל חכמים אסרו על מי שנאף עם אשה לישא אחת משבע קרובותיה עד שתמות. והכי מסקינן ביבמות ר"פ נושאין. וכתב עוד שם הרמב"ם פרק הנ"ל הלכה י"ג הבא על אשה ובתה דרך זנות או אשה ואחותה וכיוצא בהן ה"ז כמי שבא על שתי נשים נכריות שאין נעשין ערות זו לזו אלא בנשואין אבל לא בזנות עכ"ל הרמב"ם:

הבא על א"א מותר בבתה. מבואר ממה שכתבתי בדבור הסמוך והא דנקט לה זימנא אחריתא הא כבר קתני לעיל בכל העריות דדינא הכי ולמה פרט זימנא אחריתא גבי א"א ואפשר דמשום סיפא נקט לה שרצה ללמוד ק"ו שיהא אסור בבת א"א:

הלכה ו

מה אשתו שאני מותר בה. כצ"ל מה אשתי שאני מותר בה אסור בבתה כו' ר"ל אשתי אני מותר בה אסור בבתה דקי"ל בת אשתו אסורה. א"א שאני אסור בה אינו דין שאהיה אסור בבתה וכ"ה גי' הילקוט פרשת אמור וכוונת הק"ו הוא שלא יהא מותר לשום אדם לישא אשה אלא דוקא בת אלמנה או גרושה שמותר גם באמה וכ"כ בס' זית רענן לפרש כוונת הקושיא וע"ז השיב לו ר"ג שפיר צא ופרנס לי כה"ג שהוא אסור באלמנה ובגרושה וא"כ אפי' בבת אלמנה או גרושה אסור באמה ולפ"ז אי אפשר לכ"ג לישא אשה אע"כ דלא ילפינן להאי ק"ו. והקשה בס' זית רענן דמאי קושיא מכ"ג דהא אפשר לישא יתומה שאין לה אם וא"כ לא שייך האי ק"ו שאסור באמה ותירץ כיון דכבר נאסרה עליו בחיי האם אסורה לו עולמית. ואין להקשות א"כ בכל אדם נמי נימא הכי דיהא אסור אפי' בבת אלמנה וגרושה שהרי קודם שנתגרשה או שנתאלמנה היתה אסורה לו וא"כ יהא אסור בבתה כיון שנאסרה עליו שעה אחת. ויש ליישב דאפשר למצוא שנתאלמנה או

נתגרשה אמה כשהיתה מעוברת עם הבת וא"כ לא היתה הבת אסורה עליו אפי' שעה אחת. משא"כ בכ"ג שעכ"פ היתה אסורה הבת עליו שעה אחת קודם שמתה אמו:

ד"א אין דנין לעקור כו'. בס' זית רענן פי' דה"ק מדין ק"ו אין אנו יכולין לעקור דבר מן התורה שהרי כתיב בכ"ג כי אם בתולה מעמיו יקח אשה ולפי דבריך א"א לישא אשה. אלא דלפי זה קשה מאי ד"א דהיינו תי' הראשון דקאמר צא ופרנס לי כה"ג אכן ראיתי במדרש ילקוט ל"ג דבר אחר אלא ה"ג שם צא ופרנס לי כה"ג ואני אפרנס לך כל ישראל אין הדין יוכל לעקור אות אחת מן התורה ולגי' זו א"ש ועיין בס' מאורי אש פ' וישב דרוש נחמד על מאמר בדרך חידוד התלמידים:

ונידהו ר"ג. במדרש ילקוט ל"ג ונידהו ר"ג ובאמת הדבר קשה לאומרו ואמאי נידהו הלא לא שאל רק כתלמיד לפני הרב שרוצה לעשות ק"ו ור"ג השיב לו שא"א לדון ק"ו בענין זה:

הלכה ז

כל האסורות כו'. נראה שט"ס הוא וכצ"ל פסלן מן הכהונה לפי שעשאה זונה והכי איתא במסכת יבמות דף סא וכ"כ בש"ע אה"ע סי' ו' בכל חייבי כריתות ומיתות ב"ד פסלן מן הכהונה לפי שעשאן זונה:

נדה אע"פ כז'. ר"ל אם כהן בא על אשתו נדה הוולד כשר להיות מקריב ע"ג המזבח דקי"ל קדושין תופסין בנדה כדאיתא ביבמות דף מט ע"ב וא"כ אין הוולד ממזר וכ"כ בש"ע אה"ע סי' ו' בבא על הנדה לא עשאה זונה מה"ט כיון דאין הוולד ממזר: [אבל מ"ש כאן עומד ומקריב ע"ג המזבח מקורו ממ"ש ביבמות ס' ע"א מאלה אתה עושה חלל וא"א עושה חלל מנדה]:

הנבעלת ממי שאינו איש כו' הטעם דקי"ל אין זנות לבהמה וביבמות דף נט ע"ב ילפינן לה מקרא דכתיב לא יבוא אתנן זונה ומחיר כלב כו' ותנן אתנן כלב ומחיר זונה מותר דכתיב גם שניהם שנים ולא ארבעה פרש"י אתנן כלב אם אמר לזונה הילך טלה זה והבעלי לכלבי מותר לגבי מזבח ומדשרי אתנן כלב ש"מ אין זנות לבהמה עכ"ל וכן האי מעשה דהכא הובא שם נמי בגמ' רק במקום שכתב כאן קוף כתב שם כלב כופרי וע"ש:

הלכה ח

אלו הן שניות. כל דיני שניות איתא במסכת יבמות דף כא ע"א אכן בגמ' דכאן הובא בקוצר וקשה על המעיין להבין לכן אציגה נא לפני המעיין סוגיא דיבמות ופרש"י ואפרשם אחת לאחת:

אם אביו ואם אמו. פרש"י אמו כתיבא וגזרו רבנן על אם אמו כדי שלא יפגע באמו וגזרו נמי באם אביו משום אם אמו ואע"ג דגזירה לגזירה הוא כדאמר לקמן משום דתרוייהו אימ' רבת' קרו להו:

ואשת אבי אמו ואשת אבי אביו אשת אבי אביו משום אשת אביו הכתובה ואשת אבי אמו אע"ג לאשת אבי אמו גזרה משום אשת אבי אביו. דתרווייהו אבא רבא קרו להו והלכך חדא הוא:

ואשת בן בנו. היינו כלת בנו דקתני ביבמות והטעם דגזרינן כלת בנו משום כלתו:

ואשת בן בתו. היינו כלת בתו ומפרש בגמ' דגזרינן כלת בתו משום כלת בנו כיון דבכלת בנו איכא צד כלת דאורייתא דהיינו משום כלתו:

ואשת אחי אביו מאמו דמן התורה ערות אחי אביך כתיב ואמרי' לקמן בפ' הבא על יבמתו דבאחי אביו מן האב קמשתעי אבל אם היה אחיו של אביו מן האם שריא וגזרו רבנן עלה משום אשת אחי אביו מן האב:

ואשת אחי אמו מן האב. כגון נפתלי אחי יוכבד מאביה ונשא אשה אסורה לאהרן משום שנייה דאע"ג דאשת אחי אמו לא כתיבא גזרו בה רבנן היכא דהוא אחי אמו מן האב גזירה משום אחי אביו מן האם דהוי נמי שנייה ואיכא צד אב. אבל אם היה נפתלי אחי יוכבד מן האם ולא מן האב מיבעיא לקמן בגמרא אי גזרו בה רבנן עלה או לאו:

בר קפרא מוסיף כו'. זהו כשיטת הירושלמי דקתני בהדיא הכי בשם בר קפרא אם אבי אביו ואם אבי אמו בכלל שניות אבל כל שאר שניות יש להן הפסק ואינן אסורות רק הנהו דקחשיב הכא ובהנהו תרתי נמי יש להן הפסק אלא שבר קפרא מוסיף בכל אחד דור אחד למעלה והיינו אם אבי אביו אבל אם אבי אבי אביו מותרת. אמנם בבבלי לא ס"ל הכי דאמר רב התם ארבעה נשים יש להן הפסק וכל השארי אסורין עד אברהם וע"ש. אלא גמ' דהכא ס"ל כשיטת הירושלמי:

אשת אחי אביו כו'. לאו מדברי בר קפרא הוא אלא סתמא דגמרא קאמר לה ופשוט הוא אלא משום בתו נקט לה לאשמעי' דאשתו אסורה לו אבל בתו של אחי אביו מותרת לו אף שמדברי הרא"ש פ"ב דיבמות נראה שכל זה הוא לשון הירושלמי כבר כתב בספר קרבן נתנאל הא דקתני אשת אחי אביו וכו' לאו מירושלמי הוא אלא מפ"ק דמס' דרך ארץ והקשה שם על הרא"ש למה הביא תחלה דברי הירושלמי ואח"כ מסכת דרך ארץ דמתחלה הו"ל להביא מסכת ד"א. ועוד שהאמת הוא שלא נמצא כן בירושלמי דיבמות סיפא דהך מילתא אלא הכי איתא שם ב"ק מוסיף אם אבי אביו ואם אבי אמו ותו לא מידי:

אשת חמיו כו'. בבבלי איתא בהדיא דמותר אפי' מדרבנן ולא חיישי' למראית העין אבל בירושלמי איתא דאסרו מפני מראית עין דמיחזי כחמותה ותוס' שם בדף כא ע"א הביאו הירושלמי אך קשה לפ"ז היו לחכמים לאסור גם אשת חתנו מה"ט. אמנם הרא"ש כתב בשם בעל הלכות דלשיטת הירושלמי באמת גם באשת חתנו אסור אבל הב"י בא"ע סי' ט"ו חולק עליו בזה וע"ש מלתא בטעמא:

ובתה מותרת לו. לכאורה משמע דקאי אבת אשת חמיו דמותרת לו וקשה דהוי אחות אשתו כדאמרינן בגמרא דיבמות [ובפשיטות י"ל דר"ל בתה מאיש אחר ולא מחמיו] וצ"ל דהכא איירי לאחר מיתת אשתו כדאמרינן התם דמה"ט לא קחשיב בת אשת חמיו לאסור דלא פסיקא ליה דהא לאחר מיתת אשתו מותרת לו:

בת חורגו אסורה לו. חורגו היינו בן אשתו ובתו של חורגו אסורה לו וביבמות פריך הש"ס עלה בת חורגו דאורייתא היא דכתיב את בת בנה וא"כ למה קחשיב בהדי שניות ותי' הש"ס התם איידי דקבעי למיתנא סיפא ואשת חורגו אומרת לו אני מותרת לך ובתי אסורה לך כו' תי' זה לא שייך הכא דהא הכא לא קתני בסיפא הכי. ובדוחק יש ליישב דהא עכ"פ קתני הכא ואשתו מותרת לו מש"ה קתני ברישא בתו אסורה לו ולאשמעי' אע"ג דבת חורגו אסורה מדאורייתא אפ"ה אשתו מותרת לו ולא גזרו בה רבנן:

וחורגו מותר באשתו ובבתה. גם זה קתני להדיא שם ביבמות:

נושא אדם אשת בן אחיו. ויש להקשות דהא כבר קתני לעיל ואחי אביו מותר באשתו והיינו אשת בן אחיו וא"כ תרתי ל"ל וכן כבר קתני לעיל ואחי אמו מותר באשתו והיינו אשת בן אחותו ול"ל למיתני הכא. ובאמת כן הוא לשון הירושלמי והרא"ש גם הטור סי' טו הביאו כולם כלשון הזה ולא ראיתי מי שהעיר בזה. אמנם בש"ע סי' טו לא הביא רק סיפא דהכא נושא אדם אשת בן אחיו ואשת בן אחותו:

הלכה ט

המחזיר גרושתו משנשאת כו'. מלתא באפיה נפשיה היא והשתא קתני דיני יבום. והכי איתא ביבמות ר"פ יש מותרות. יש מותרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן. מותרות ליבמיהן ואסורות לבעליהן. מותרות לאלו ולאלו. ואסורות לאלו ולאלו. אלא בגמרא דהכא לא קחשיב כסדר המשנה דיבמות גם קחשיב הכא מאי דלא קתני במתני' וגי' דהכא היא מדברי הירושלמי דיבמות אבל יש כאן כמה וכמה טעיות ואפרשם אחת לאחת. המחזיר גרושתו משנשאת צ"ל המחזיר גרושתו משנישאת אסורה לבעל ומותרת ליבם וכ"ה בירושלמי. ובאמת ביבמות דף י"א קתני כמו הכא המחזיר גרושתו משנשאת היא חולצת

וצרתה מותרת ליבם. אלא כיון דהכא אתא לאשמעי' החילוק שבין בעל ליבם יותר ניחא כגי' הירושלמי:

והוא שבא על אחות חלוצתו כו'. ט"ס הוא וכצ"ל הוא שבא על אחות חלוצתו אסורה לבעל ומותרת ליבם וכ"ה בירושלמי להדיא:

אשת כשר כו'. נ"ל שעירבוב דברים יש כאן דהא ברישא קתני ב' בבות שאסורה לבעל ומותרת ליבם והשתא קחשיב אשת כשר כו' דמותרת לבעל ואסורה ליבם. ובסיפא קחשיב אשת פצוע דכא כו' שאסורה לבעל ומותרת ליבם לכן נ"ל דכאן צ"ל אשת פצוע דכא כו' וא"כ קחשיב כסדר ברישא ג' בבות דאסורות לבעל ומותרות ליבם ובסיפא תני ג' בבות דמותרות לבעל ואסורות ליבם:

צרת סוטה כו'. כ"ה בירושלמי והטעם דקי"ל שסוטה היא כמו ערוה ואם כן כשהיו לראובן שתי נשים לאה ורחל ולאה נעשית סוטה ואסורה לראובן ואכתי רחל צרתה מותרת לראובן וכשמת ראובן אסורה רחל לייבם לשמעון כיון שהיתה צרת סוטה הוי כמו צרת ערוה וקי"ל דכל העריות פוטרות צרותיהן מן החליצה ומן היבום נמצא השתא דצרת סוטה מותרת לבעלה ואסורה ליבה:

ואחיו שבא על אחות כו'. ט"ס הוא וכצ"ל ואחיו שבא על אחות גרושתו או על אחות חלוצתו מותרת לבעל ואסורה ליבם וכ"ה בירושלמי ר"פ יש מותרות וה"פ כגון ראובן נשא אחות גרושתו או אחות חלוצתו של שמעון אחיו שהיא מותרת לראובן ואח"כ מת ראובן ונטלה אשתו לפני שמעון אחיו אסורה לשמעון דהא לשמעון הוה אחות גרושתו או אחות חלוצתו וא"כ מותרת לבעל ואסורה ליבם:

בעל אשתו של פצוע דכא כו'. תיבת בעל מיותר וכצ"ל אשתו של פצוע דכא ויש לו אח כשר כו' וכבר כתבתי לעיל דבבא זו שייך בתר בבא שנייה דקחשיב האסורות לבעל ומותרת ליבם ובבא דלעיל שייך הכא וכצ"ל הכא אשתו של כשר ויש לו אח פצוע דכא מותרת לבעל ואסורה ליבם ואח"כ קחשיב תלתא בבי האסורות לזה ולזה והיינו סוטה וחלוצה ואשת פצוע דכא שיש לו אח פצוע דכא בכל הני אסור לזה ולזה והטעם דכבר כתבתי לעיל דסוטה הוה כמו ערוה ומש"ה אסורה לזה ולזה וכן חלוצה אסורה על כל האחין:

הלכה י

הגיורת והשבויה והמשוחררת. דכל אלו הם בחזקת שנבעלו מש"ה פסולין לכהונה:

ואלמנת עיסה. היינו משפחה אחת שנתערב בה ספק חלל כל אחד מבני המשפחה ספק אם הוא אותו שנתערב בהן אם לאו ואשה שנשאת לאחד מבני אותה משפחה ומת

בעלה היא קרויה אלמנת עיסה שכמו שהעיסה נלושה ומעורבת כך זאת האשה היא מעורבת בספיקות ספק אם בעלה הוא אותו ספק חלל ואפי' אם הוא שמא אינו חלל לפי האמת כן פי' הר"ע מברטנורה בפ"ח דעדיות וע' ברש"י בכתובות דף יד ואע"ג דבמתני' דעדיות קתני דאלמנת עיסה כשירה לכהונה היינו לדעת ר' יהושע אבל ר"ג ס"ל דפסולה לכהונה ועיין בתוס' כתובות דף י"ד:

נשאו לישראל בנותיהן כשירות לכהונה. בקידושין דף עז קאמר ר"י בן דוסתאי גבי חלל הכי דבת חללה שנשאת לישראל כשירה לכהונה דס"ל בנות ישראל מקוה טהרה לחללין אבל באמת לא קי"ל הכי אלא כסתם מתני' דקידושין דבת חלל פסולה לכהונה וא"כ צ"ל הא דתני הכא נשאו לישראל בנותיהן כשירות לכהונה אתיא דוקא כר"י ב"ד [דבריו תמוהין מאד וע' בקדושין שם]:

הלכה יא

הבא על השפחה. לאו דוקא שפחה אלא אף בבא על אשת עובד כוכבים נמי חייב על כל הי"ד לאוין דקחשיב וע' ברש"י במסכת סנהדרין דף פ"ב:

משום לא תזרע כרמך כלאים. ר"ל שמערב זרע כשר בזרע פסול והוי כמו כלאים וכן הטעם בלא תחרוש בשור וחמור וגבי לא תלבש שעטנז דבכל אלו מערב שני מינין ביחד ה"נ בבא על השפחה ועובדת כוכבים מערב זרע כשר בזרע פסול:

ומשום לא תרצח. מבואר בילקוט פ' נשא דף רה שהנואף נכנס ע"מ שאם נתפס או יהרוג או יהרג:

ומשום לא תגנוב. גם זה מפרש בילקוט וז"ל לא תגנוב שהוא גונב מקור חבירו וכה"א מים גנובים ימתקו:

ולא תענה. שמעידה עדות שקר ואומרת ממך אני מעוברת:

ולא תחמוד. ז"ל הילקוט הפסוק כולו מגיד שהנואף חומד אשת חבירו וחומד כל אשר לו כו' וע"ש:

משום אשת אב משום אשת אח. הכי איתא במ"י פ' כי תצא דף רצב ופי' בזית רענן הטעם משום כשהולד גדול ומתגייר אינו יודע שהוא אביו ולפעמים נושא אשת אביו או אשת אחיו ואע"ג דלפי האמת לא מקרי אביו ואחיו דקי"ל בנך הבא מישראלית קרוי בנך אבל בנך הבא מעובדת כוכבים אינו קרוי בנך אלא בנה. אפשר לומר דרבנן גזרו עליו וכן בכל הנהו לאוין דקחשיב עד הכא כולהו אסמכתא נינהו ומדרבנן. והא דלא קאמר ג"כ משום אחותו י"ל דס"ל כמ"ד בן נח מותר באחותו לכן גבי גר לא גזרו רבנן ע' בסנהדרין דף נ"ח עכ"ל הזית רענן:

משום שפחה כו'. בסנהדרין דף פ"ב איתא הבא על העובדת כוכבים חייב עליה משום נשג"ז נדה שפחה עובדת כוכבים זונה פרש"י אף שדם עובדת כוכבים כדם בהמה מ"מ מיאוס וחילול לקדושת השם הוא. שפחה שהיא כשפחה אצלו. עובדת כוכבים. לא תתחתן בם. והא דקתני הכא דחייב בכל הני לאוין לאו דלוקין עליהן אלא שנענש עליו וכן פרש"י שם להדיא חייב עליה כלומר נענשו בה משום כל אלו:

ער בחכמים ועונה בתלמידים. דכתיב במלאכי ב' יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה מאהלי יעקב ומגיש מנחה להי' צבאות ודרשינן במס' סנהדרין אם ת"ח הוא לא יהיה לו ער פי' חריף בחכמים ועונה בתלמידים ואם כהן הוא לא יהיה לו בן מגיש מנחה להי' צבאות. והא דקתני הכא כרת בידי שמים היינו מהאי קרא דיכרת ה' וע' בסנהדרין ובמסכת שבת:

הלכה יב

והנושא אשה שאינה הוגנת כו'. יש כאן טעות וחסרון והכי איתא במס' קדושין דף ע והנושא אשה שאינה הוגנת אליהו כופתו והקב"ה רוצעו פרש"י מלקהו תנא ועל כולם אליהו כותב והקב"ה חותם אוי לו לפוסל את זרעו ופוגם את משפחתו ולנושא אשה שאינה הוגנת לו אליהו כופתו והקב"ה רוצעו:

וכל הפוסל פסול. פרש"י כל הפוסל מגדף תמיד את המשפחות הוא עצמו פסול ואינו מדבר בשבחה לעולם. אין דרכו של פסול לדבר בשבח הבריות לעולם:

הלכה יג

שלא תמעול בשבועות. במסכת נדרים דף כ כתב הר"ן דשבועות חמירא טפי דכתיב בהו לא ינקה:

ואל תתארח כו'. חסר כאן בבא אחת וה"ג בנדרים אל תהי רגיל אצל ע"ה שסופך להאכילך טבלים ואל תהי רגיל אצל כהן ע"ה שסופך להאכילך תרומה והר"ן גרס תרומה טמאה וכתב דמש"ה נקט תרומה טמאה להזהיר אפי' כהן שלא יהא רגיל אצל כהן ע"ה:

הכרת פניהם. היינו עזות שניכר בפנים וע' מזה במסכת כלה:

ובעבור תהיה כו'. כתב הר"ן על פניכם משמע בושת פנים וכתיב בתריה לבלתי תחטאו:

פרק ב

הלכה א

כי לא לפניו כו'. והני כולהו מסתמא יש בהן חנופה ובמסכת סוטה ילפינן מקרא זה שאינן רואין פני שכינה וע"ש:

הלכה ב

האמתנין כו'. לפי הענין נראה דכל הנהו הם בעלי זרועות וחמסנין. ובפסוק האימים לפנים ישבו בה מתרגם האמתנין:

הלכה ג

יהי דרכם כו'. ופסוק זה אמר דוד נגד שונאיו כדכתיב לעיל מיניה יבושו ויכלמו מבקשי נפשי כו' והם היו בעלי מדות הרעות הללו ועל זה אמר יהי דרכם חשך כו':

הלכה ד

ומזילי הרבים. שמזלזלין רבים בפני כל ועי"ז באו לידי מחלוקת לכן יהיו כקרח ועדתו:

הלכה ה

עוצרי פירות. במסכת ב"ב גרסינן אוצרי באל"ף ופרש"י שקונין בשוק לאצרם ולמכור ביוקר וגורמין שתתייקר השער ואיכא הפסד עניים. ומפקיעי שערים. מוסיפין על השער:

מקטיני איפה. שמוכרין במדה קטנה:

ומגדילי השקל. פרש"י נעמוס שמקבלין המעות בשקלים גדולים אבל במסכת ב"ב איתא דמגדילי השקל היינו מלוי ברבית אמנם פי' זה מתיישב על הקרא דעמוס אבל גמרא דהכא א"א לפרש כן דהא תני נמי מלוי ברבית. אע"כ צ"ל כמו שפרש"י בעמוס:

נשבע ה' כו'. ופסוק זה מכל הנהו דקחשיב לעיל מיניה כתיב לאמר מתי יעצור החודש ונשבירה שבר והשבת ונפתחה בר להקטין איפה ולהגדיל שקל כו' וכתיב בתריה נשבע ה' בגאון יעקב כו':

הלכה ו

המשחק בקוביא כו'. אין הטעם שוה בכולם במשחק בקוביא ודומיהן הטעם לפי שהמעות בא לידו באיסור מש"ה לא יזכה לירש אותו ממון לבניו ולבני בניו. ובמעות הבאות ממד"ה צ"ל כדפרש"י בפסחים פרק מקום שנהגו דקחשיב ד' פרוטות שאין בהן ברכה וחד מינייהו מעות הבאות ממד"ה ופירש"י שמשלח ספינותיו על הים תמיד במקום סכנה ולאו כל יומא מתרחיש ניסא. גבי כהן ולוי שלוו על חלקם. היינו שלוו מן ישראל כשיפריש תרומות ומעשר שלו יזכה הוא בהן למוכרם בשביל הלוואתם והטעם דנראה ככהן המסייע בבית הגרנות ואיכא נמי קצת גזל:

הלכה ח

ההוגים ביונים. ר"ל שמתעסקין לגדל יונים או שהוא לשון דבור שמדברין כיונים וכל זה דרך גיאות וכן כולם וכענין שנאמר קורץ בעיניו מולל ברגליו:

הלכה י

המשיא אשה לבנו קטן כו'. בסנהדרין דף עו ילפינן מרישא דקרא דכתיב למען ספות הרוה את הצמאה ופרש"י זקן וילדה זאת צמאה לתשמיש וזקן שבע וכן גדולה לקטן:

והעושה טובה כו'. בסנהדרין ל"ג ליה אלא במקום דקתני הכא והעושה טובה למי שאינו מדעת קתני התם והמחזיר אבידה לעובד כוכבים:

הלכה יא

הגבאין והחרמין. פרש"י בב"ק דף קיג בעלי מריבה ושם לא גרס פורטין ובמקום פורטין גרסי' התם הרגין וכן במסכת נדרים בהדי נודרין להרגין ולחרמין:

הונך ועזבוניך כו'. פסוק הוא ביחזקאל ויש כאן כמה טעיות וכצ"ל הונך ועזבוניך מערבך מלחיך וחובליך מחזיקי בדקך ועורבי מערבך וכל אנשי מלחמתך אשר בתוכך יפלו בלב ימים ביום מפלתך ופסוק זה מדבר הכל בנפילת צור שהיה כולו גזל וחמס:

הלכה יג

הנעלבין. אותן הנעלבין מיד אחרים ואינן עולבין את אחרים:

עושין מאהבה. עושין המצוה מאהבת המקום ולא ליטול שכר ולא מיראת פורענות:

הלכה טז

האוהב את אשתו בנפשו. צ"ל כנפשו וכ"ה במסכת יבמות ובסנהדרין:

והמכבדה יותר מגופו. פי' מכבדה בתכשיטין נאין ופרש"י לפי דזילותא דאיתתא קשה מגברא:

סמוך לפרקו. ר"ל בעוד שהוא קטן:

הלכה יז

והנושא בת אחותו. פירש"י גיעגועי אדם רבין על אחותו יותר מאחיו ומתוך כך נמצא מחבב את אשתו:

אז תקרא כו'. פרש"י לעיל מניה כתיב כי תראה ערום וכסיתו היינו דוחק העני ומבשרך אל תתעלם היינו אוהב שכיניו שהן כקרוביו ומקרב את קרוביו ונושא בת אחותו:

הלכה יח

המנדין בצדק. הלשון הזה מגומגם ומצאתי בספר ר"ח דף שיג ע"א סוף שער ג' מפרק דרך ארץ שגרס הכי המתגיירין בצדק וגי' זו נכונה:

הלכה כב

ונוחין לתשחורת. במס' אבות פ"ג משנה י"ב על הא דאמר רבי ישמעאל הוי קל לראש ונוח לתשחורת פירש הר"ע מברטנורה תשחורת לאדם בחור ששעריו שחורות וה"נ יש לפרש הכי שמשפיל עצמו לכל אדם אפי' לאדם בחור שעדיין שערות ראשו שחורות:

הלכה כה

בשביל ד' דברים חמה לוקה. במסכת סוכה פרש"י לא שמעתי טעם בדבר. והמהרש"א בח"א כתב ונראה במקצת מהם יש לתת טעם כי האב"ד דומה לחמה שמאיר לכל בתורה וע"כ משה שהיה אב"ד אמרו בו פניו כפני חמה ועל נערה כו' דהיינו שהיה ברור לכל כשמש צעקתה ולא היה מושיע לה עכ"ל מהרש"א:

הלכה כו

המאורות לוקין. פי' חמה ולבנה:

כותבי פלסתר. שטרות מזויפין ומכתבי עמל לשום דופי על אדם לכתוב בשמו מה שלא צוה:

מגדלי בהמה דקה. מחריבין את הארץ שאינן יכולין לשומרן:

קוצצי אילנות טובים. אפילו הם שלהם שמשחיתין הן ונראין כבועטין בברכתו של הקב"ה שמשפיע טובו:

הלכה כח

יורדין לטמיון. פרש"י שנטממין וכלין מאליהן ובמשפטים רבה כתב המ"כ שהוא לאוצר המלך:

עושקי שכר שכיר. עושק לגמרי גוזל שכרו:

כובשי שכר. שמדחהו בלך ושוב:

הלכה כט

לעולם היה מתגרה כו'. הלשון דחוק ובגמרא גרסינן הכי מותר להתגרות ברשעים בעוה"ז שנאמר עוזבי תורה כו' ואם לחשך אדם לומר אל תתחר במרעים אל תקנא בעושי עולה מי שלבו נוקפו אומר כך פרש"י הירא מעבירות שבידו אלא אל תתחר במרעים להיות כמרעים אל תקנא בעושי עולה להיות כעושי עולה עכ"ל וכצ"ל הכא:

הלכה ל

אין ישיבה למעלה כו'. מכאן עד סוף הפרק הובא בילקוט ראובני פרשת נשא על פסוק ובבוא משה ואפס קצהו הוזכר במסכת חגיגה דף י"ב ובמ"י ריש יחזקאל. והמאמר הזה הוא כבוד אלהים הסתר דבר וכן אחז"ל במופלא ממך אל תדרוש לכן אקצר נפי' המאמר

רק נ"ל ליישב למה הביא על קרא דהאזינו שמים מקרא דדוד שנאמר ישת חושך סתרו ומה בא ליישב בזה ונ"ל שבא ליישב בפסוק האזינו שהוא לשון רבים ובארץ קאמר ותשמע לשון יחיד. ובאמת בילקוט פרשת האזינו הקשה קושיא זו מש"ה הביא קרא דדוד ישת חושך סתרו דשם מוכח דיש כמה וכמה מחיצות סביבות כסא ככודו מש"ה כתיב בשמים האזינו לשון רבים כנ"ל ואם שגיתי אתה ה' הטוב בעד יכפר:

הלכה לא

שוכן על ערבות בשבעה כו'. נ"ל שכצ"ל רוכב על ערבות בשביעי:
אין מתרחק מדבר כלום. כלומר אע"פ שערבות הוא רקיע השביעי כדאיתא כהדיא במס' חגיגה דף י"ב אפ"ה קרוב הוא לכל קוראיו כדמצינו שדיבר עם משה מבין שני הכרובים:

פרק ג

הלכה א

מאין הוא בא ממקום הטומאה כו'. הוא כמו דבר אחר על מאין הוא בא ובספר ראשית חכמה ריש שער ג' מפרק דרך ארץ גרס בהדיא ד"א מאין הוא בא ממקום הטומאה כו':
ולאובדן בגיהנם. מצאתי בספר אחד שנדפס בסוף מסכת ד"א ושם הגירסא ולדון בגיהנם והוא הנכון:

הלכה ג

קבוע בתוכה. [חסר כאן ועי' הגירסא באדר"נ ובמס' כלה רבתי].
אם מוציא ממעיו פליטון כו'. באדר"נ פרק י"ט הגירסא מבוררת יותר וה"ג שם ומה אם עכשיו שמוציאין ממעיו מעין סרוח כך מתגאה על הבריות אם היה מוציא מעין של שמן טוב כו':

הלכה ד

פטירתו של ראב"ע. במסכת ברכות דף כ"ח גרסינן התם בשעת פטירתו של ר"א ומשמע שהיה ר"א בן הורקנוס וכן נראה מאידך יעשה דלקמן שזה מוכח להדיא במס' סנהדרין שהיה ר"א בן הורקנוס. ובאבות דר"נ פרק הנ"ל גרסינן הכי אמר ראב"ע חמשה דברים למדנו מר"א ונראה דגם הכא צ"ל הכי [וכ"ה במס' כלה רבתי]:

הלכה ה

חמשה דברים כו'. מכאן עד סוף הפרק איתא באבות דר"נ פרק י"ט ושם פרשתי על נכון. רק שעדיין לא נדפס פירושי על אבות דר"נ על כן אפרש כאן כל המאמר. ואציגה פה פרש"י במס' סנהדרין. כדור פלוט"א מחופה עור וממולא מתוכו צמר של איל. וכן אימום

שלהן של עור הי' כעין מנעל וממולא מתוכו שער ופיו תפור ובו היו עושין המנעלים כמו שעושין הרצענין שלנו בדפוס של עץ. הקמיע של עור וממולא מתוכו והיה תולין בצוארו לנוי (ובמס' סנהדרין לא גרסינן כסת עגולה ותפלין וגרסינן במקומן צרור המרגליות ומשקולת קטנה אלא דחד טעמא אית להו דכסת עגולה נמי ממלאין אותה בצמר רך כדי לישן עליו. וכן תפלין עשוין למלאות בהן הפרשיות) בכל אלו נחלקו ר"א וחכמים בסדר טהרות חכמים אומרים אינן מקבלין טומאה דכלי עור אינו מקבל טומאה אא"כ יש לו בית קיבול דהא איתקש לשק והני הואיל וקיבולן נעשית למלאן מלוי בתוכן עולמית לאו שמיה קיבול ור"א אומר מקבל טומאה דבית קיבול העשוי למלאות שמיה קיבול ועוד נחלקו בכדור ואימום שנקרעו ונראה חלל שלהן דמודו רבנן דמקבלין טומאה דהא איכא בית קיבול ופליגי לענין טבילה שחכ"א מה שבתוכו חוצץ וראי"א אינו חוצץ דכולהו חד כלי הוא. ובשעת פטירתו היו רוצין לידע אם חזר בו. וע"ז אמר להן שהן טמאין אפילו כשהן שלימין והטומאה נוגעת מבחוץ. ומטבילין אותן במשהן. ובמסכת סנהדרין גרסינן וטהרתן במה שהן ופרש"י שמטבילין אותן כמות שהן והמילוי אינו חוצץ ועומד אני בדברי ואיני חוזר מהן ופליגי על החכמים:

פרק ד

הלכה א

מעשה ברשב"א כו'. במס' תענית דף כ' כתבו תוספות דבמס' ד"א איתא דהאי אדם אחד היה אליהו והי' מתכוין להוכיחו שלא יהא רגיל לעשות כן אמנם בספרים שלנו לא נמצא כן ואפשר שכן הי' גירסתם הכא וכן משמע מפרש"י שם שכתב יש ספרים דגרסי אליהו:

נענתי לך. בפ' תפלת השחר גבי מעשה דר"ג ור"י פרש"י על נענתי לך דברתי למולך יותר מדאי:

הלכה ב

וחכם והרב. כלומר או חכם או רב ביניהן:

ויאמר ה' אם נא כו' נ"ל הגירסא הכתובה בגליון הגמרא דיליף מקרא דויכל לדבר אתו היא עיקר וכן איתא במדרש ילקוט פרשה לך לך. ויכל לדבר אתו תני הנפטר מחבירו בין קטן בין גדול צריך ליטול ממנו רשות ממי אתה למד מאברהם פעם אחד היה אברהם מדבר עם הקב"ה באו מלאכי השרת לדבר עמו אמר להן נפטר מן השכינה שהיא גדולה

מכם תחלה ואח"כ אני מדבר עמכם כיון שדבר כל צרכיו אמר לפניו רבש"ע צריך אני לדבר למלאכים א"ל הפטר בשלום ה"ד ויעל אלהים מעל אברהם עכ"ל:
אבל לוט מה אמר כו'. והיינו כפרש"י בחומש פרשת וירא שנדמו לאברהם כערביים המשתחוים לעפר רגליהם לפיכך הקדים רחיצה ללינה שלא להכניס ע"ז לביתו אבל לוט לא הקפיד לפיכך הקדים לינה לרחיצה והאחרים דהכא סברי שגם לוט הקפיד אלא שחשש פן יעלילו עליו אנשי סדום וזהו נמי כפרש"י פרשת וירא:

הלכה ג
גדול מרבו או כו'. הלשון דחוק ונ"ל שכצ"ל בין שהוא גדול או קטן וכמו שהבאתי לעיל בשם מ"י:

פרק ה

הלכה א
וילמדו כל אדם ד"א כו'. גם הכא יותר ניחא הגירסא הכתובה על גליון הגמ' וכמ"ש לעיל בפרק הקודם בשם מדרש ילקוט כן צ"ל כאן:

הלכה ג
נמצא מבזה את ר"ג לפי שהשוה כבודו של ר"ג לשאר חכמים ואין זה כבודו של ר"ג שהי' נשיא לכן התחכם לומר לחכמי ישראל ולר"ג בראש:

פרק ו

הלכה א
והיו נודרין בתורה כו'. והטור או"ח סימן ק"ע גרס הכי והיו נודרין ומבדין. ולע"ד נראה דהך גירסא הנוספת כאן היא כתובה ע"פ מ"ש בספר מעדני יו"ט פרק כל הבשר [בלחם חמודות] סימן צ"ב וע"ש. והקשה עוד שם וז"ל מנ"ל הא דכל שיאמר לו בעה"ב יעשה דממעשה דר' שמעון לא שמענו אלא שהלקו אותם על שעברו את נדרם. וצ"ל דמכיון שיוכל לבוא לידי מלקות אם יסרב שאם יפצר עליו בעה"ב אפשר שידור ואעפ"כ יאכל כמעשה שהי' הלכך למדו ד"א שלא יסרב כלל אלא כל שיגזור עליו בעה"ב יעשה ואז לא יבוא לכלל מה שבאו אותן האנשים עכ"ל.

הלכה ב
קפדן בתוך סעודתו. ר"ל לדקדק שלא יתנו לעניים מהסעודה וכדמייתי עלה מעובדא דהלל הזקן שלא הקפיד על אשתו שנתנה כל הסעודה לעני אחד והי' הוא צריך להמתין

כ"כ בספר מעדני יו"ט פרק כ"ה סימן הנ"ל וכתב עוד נראה פי' אמר כמשמעו שלא יהא קפדן ורגזן בתוך סעודתו כי האורחים ובני בית מתביישים אז לאכול כי יחושו פן יתרגז ויקפיד על אכילתם וכ"כ בלבוש סימן ק"ע:

הלכה ג

מניחין פאה ממעשה אלפס כו'. ואין להקשות מהא דאיתא במס' עירובין אין משיירין פאה באלפס אבל משיירין פאה בקערה. דלפרש"י שם לק"מ דרש"י פי' הכי אין משיירין פאה באלפס כשהשמש מערה מן האלפס לתוך הקערה אין דרך להניח באלפס כלום לצרכו אבל כל אחד מניח פאה בקערה ומחזירה לשמש והוא מאכל שמש עכ"ל. וא"כ הא דקתני הכא מניחין פאה ממעשה אלפס קאי על בני הסעודה שהם מניחין מחלקם בקערה והא דקתני התם אין משיירין פאה באלפס קאי על השמש שלא ישייר באלפס לצרכו. ואחרי כתבי זאת מצאתי במעי"ט פ' הנ"ל שפירש כן והוסיף שם לומר מלתא בטעמא וז"ל ויראה לי לפרש גירסת הברייתא דד"א מניחין פאה ממעשה אלפס אצל לא באלפס עצמה אלא בקערה הואיל ומעשה אלפס רב הוא מניחין הימנה ע"י הקערה ואין מניחין ממעשה קדרה אפי' בקערה הואיל ומעשה קדרה מעט אין נותנין בכל קערה וקערה ג"כ אלא מעט עכ"ל בתוס' במס' עירובין הביאו בשם מס' ד"א איפכא ממ"ש כאן וכבר הגיה שם המהרש"ל וע' בטא"ח סי' ק"ע:

הקדיחתו מלח. נתנה בו מלח יותר מדאי מלשון אש קדחה באפי':

מעתה אם סעדת כו'. הגירסא יותר מבוררת במס' עירובין וה"ג שם אמרה לו היה לך למשוך ידך מן הפת אמרה לו רבי שמא לא הנחת פאה בראשונים לא כך אמרו חכמים אין משיירין פאה באלפס אבל משיירין פאה בקערה:

אם זו היא דרך כו'. בעירובין גרסינן הכי אמרה לו ליסטים שכמותך כבשוהו:

ארוכה וקצרה. פרש"י ארוכה שמאריך הדרך וקצרה שמוצא מבוא העיר פנוי לכנוס:

כיון שהגיע כו'. כצ"ל הלך בקצרה וארוכה כיון שהגיע לחומה של עיר כו' וכ"ה במס' עירובין:

לא כך אמרת לי כו'. ובעירובין גרסי' הכי אמרתי לו בני הלא אמרת לי שהוא קצרה א"ל ולא אמרתי לך ארוכה:

הלכה ד

מדבר שקר תרחק. ויש להקשות לב"ה מאי השיב על קושית ב"ש איך יאמר שקר וכתב המהרש"א בח"א במס' כתובות דף י"ז דה"ק ב"ה כשם שאתם מודים כשלקח אדם מקח רע בשוק אפ"ה ישבחנו בעיניו ואין זה דבר שקר דמסתמא כיון שלקח בעיניו

הוא מקח טוב כך הכא כיון דקי"ל אסור לאדם לקדש אשה עד שיראנה וא"כ מסתמא ראה מומין שבה וסבר וקיבל לפי שמצאה חן בעיניו ובעיניו חשובה נאה וחסודה וא"כ אין שקר במה שאמר כלה נאה וחסודה וב"ש לית ליה האי סברא ומוטב שיאמר סתם ולא ישבחנה ולא יגנה אותה וע"ש בתוס' מס' כתובות [ועי' בגמ' דמס' כלה רבתי פרק כיצד מרקדין]:

הלכה ה

ולא יפרוס אדם את המטה כו'. ט"ס הוא וכצ"ל לא יפרוס אדם את המוציא במקום הרך אלא במקום הקשה וכ"כ הב"י בסימן קס"ז בהדיא בשם מס' ד"א וכ"כ הטור שם וז"ל ויבצע ממקום היפה שבפת במקום שנאפה היטב והוא מבואר במס' סנהדרין דף ק"ב דבעי למישריה המוציא מהיכא דקדים בשולי וע"ש:

ולא יאחז אדם בביצה פרוסה כו'. כצ"ל לא יאחז אדם כביצה פרוסה בידיו והטור העתיק בסימן ק"ע לא יאכל אדם פרוסה כביצה וכתב הב"י לפי לשון הברייתא דמס' ד"א משמע שאם אחזה אע"פ שאינו אוכל אלא קצת ממנה נקרא רעבתן:

ה"ז רעבתן וגרגרן. בקצת ספרים גרס כאן רק ה"ז רעבתן ולקמן גבי השותה כוסו בבת אחת גרסינן רק ה"ז גרגרן אכן בלבוש סימן ק"ע כתב ליישב דמצינו גרגרן במקום רעבתן גבי מתנות כהונה [יומא לט ושם] הצנועין מושכין את ידיהם והגרגרנין נוטלין ע"כ:

אלא מעליו. פי' בצד העלין וכ"ה במס' ביצה:

ולא ישתה ב' כוסות ויברך כו'. בסוף פרק שלשה שאכלו ל"ג מפני שנראה כגרגרן אלא ה"ג שם אין מברכין על כוס של פורענות מאי היא כוס שני ופרש"י משום זוגות וסיים שם בגמרא משום שנאמר הכון לקראת אלהיך ישראל והאי לא מתקן וכתב הרא"ש פי' אם שתה ב' כוסות לא יברך על השלישי שנאמר הכון וכיון ששתה זוגות לא קרינן ביה הכון לפי שאין דעתו מיושבת עליו שירא שמא יוזק. וכתב המ"י ליישב גי' דהכא דקתני מפני שנראה כגרגרן דקי"ל [פסחים קי:] מאן דקפיד קפדינן ואתא ברייתא דהכא לאשמעי' אפי בגברא דלא קפיד אפ"ה לא יעשה כן גזירה מפני הרואים שמא יאמרו שהוא גברא קפדנא ומפני גרגרנתו לא היה יכול לעמוד עצמו שלא ישתה זוגות וע"ש יותר ועי' עוד בלבוש סי' ק"ע ובט"ז שם:

פרק ז

הלכה ב

מעשה בר״ע כו׳. הלשון מגומגם קצת אבל הטור בסי׳ ק״ע הביא בביאור יותר וה״ג שם מעשה בר״ע שעשה משתה לתלמידים הביאו לפניהם שני תבשילין אחד חי ואחד מבושל בתחלה הביאו לפניהם קלח של כרוב בא הפקח שבהם אחז הקלח בידו ותלשו ולא בא אחריו משך ידיו הימנו ואכל הפת לבדו הטפש שבהם אחז הקלח בב׳ ידיו. (ובס״א גרסי׳ ונשכו בשיניו) א״ל ר״ע לא כי הנח עקבך עליו בתוך הקערה ותלש בו עכ״ל [וע׳ בהגר"א א״ח סי׳ ק״ע ס"ק י׳]:

לא עשיתי לכם כל כך. כצ״ל לא עשיתי לכם כך:

הלכה ד

חמין רובן קשה. במס׳ גיטין קחשיב כמה דברים שרובן קשה ומיעוטן יפה:

הלכה ו

הנכנם לבה״כ. במס׳ ברכות מחלק הש״ס בין יהודה לגליל דדוקא ביהודה לא יפנה בין מזרח למערב אבל בגליל הוי איפכא ור״ע ס״ל שם דאף בח״ל אסור וגמרא דהכא ס״ל כר״ע וע׳ בא״ח סי׳ ג׳ בב"י שהאריך בזה מאד:

ולא יפרע. כלומר שלא יגלה עצמו עד שישב וכ״כ בהדיא בטא״ח סי׳ ג׳:

ריי״א מפני שכותב בה. כצ״ל מפני שכותב בה וכ״ה בהדיא במס׳ ברכות:

שמראה בה טעמי תורה. פרש״י נגינות טעמי מקרא של תנ"ך בין בניקוד של ספר בין בהגבהת קול ובצלצל נעימות הנגינה כו׳:

פרק ח

הלכה א

אבל בכוס שביהודה כו׳. אפשר שכוס שביהודה היה גדול יותר מכוס שבגליל מש״ה מותר לשהות כמו שירצה ולא נתנו בו שיעור:

הלכה ב

אפסחתי׳ למפלא שלהן. בין לגי׳ שבפנים ובין לגי׳ שבגליון אין לו הבנה כלל. ובטא״ח סי׳ ק"ע כתב בזה״ל לא יאמר אדם לחבירו בא ואכול מה שהאכלתני ובירושלים היו הופכין עכ״ל וכתב עליו הב״י דבמס׳ ד"א גרסינן הכי ובירושלים היו הופכין אכסניא לנשואין. ונ"ל דה"פ לא יאמר לחבירו בא כו׳ דאיכא למיחש שמא הראשון האכילו מועט וזה מאכילו מאכל מרובה ואע״פ שאין מתכוין לכך מ״מ מחזי כריבית והיינו

דקתני מפני שהוא דרך הריבית כלומר דרך ריבית הוא אבל לא ריבית גמור ובתר הכי קתני ובירושלים היו הופכין אכסניא לנשואין כלומר בירושלים לא היו חוששין לכך ואדם שהאכיל את חבירו באכסניא היה הלה פורע לו ומאכילו בסעודת נשואין אע"פ שסעודת נשואין מרובה יותר מסעודת אכסניא לא הוי חיישי לדרך ריבית עכ"ל הב"י וע"ש פי' אחר ובס' מ"י פ' כל הבשר ומדרש איכה אלפא ביתא תלתאי הביא המ"כ בשם הירושלמי עוד פירושים שונים יע"ש:

הלכה ג

מעשה באדם אחד כו'. הלשון מגומגם ובמס' חולין גרסי' הכא ומעשה באדם אחד ששיגר לחבירו חבית של יין ושמן צף על פיה והלך וזימן עליה אורחים ונכנסו מצאה שהיא של יין וחנק את עצמו ופרש"י לפי שהיה שמן צף על פיה סבור שהיא מליאה שמן וזימן עליה אורחין ובטוח שיש לו שמן הרבה לצרכם וכשראה שהיא של יין ולא היה לו מה להאכילם חנק עצמו מפני הבושה עכ"ל והיינו דקתני הכא שזה דרך המיתה:

הלכה ד

טול שמן מפך ריקן. ר"ל לפי שיודע בו שלא יסוך שמן מש"ה אומר לו לסוך אע"פ שאין בו שמן ואינו עושה כן רק לגנוב דעתו מש"ה אסור כדמפרש מפני שמהנהו טוב חנם כלומר שחבירו מחזיק לו טובה על כך בחנם ואסור משום גניבת דעת וכן בכל הנך דקתני לקמן אסור משום גניבת דעת וכ"ה במס' חולין פ' גיד הנשה:

הלכה ו

שמשביח טעותו של מוכר. במס' ב"מ גרסי' הכי לא יאמר אדם בכמה חפץ זה והוא אינו רוצה ליקח ע"כ אבל הא דקתני הכא מפני שמשביח טעותו של מוכר לא גרסי' התם וכן בס' אגודה הביא הך ברייתא בשם מס' ד"א ולא גרס הכי אלא בגמרא מפרש הטעם דהוי אונאת דברים וראיתי בספר קטן שנדפס בסופו מס' ד"א והתם גרסי' הכי מפני שמשביח דעתו של מוכר וזהו נ"ל גי' נכונה ומסכים למס' ב"מ ר"ל דהוי אונאת דברים שהמוכר מהנה עצמו בדעתו שימכור חפץ זה ובאמת אין דעתו ללוקחו:

פרק ט

הלכה א

לא יפרוס כו'. שמא יפלו הפרורין בקערה ויש בני אדם אניני דעת המקפידין על זה כ"כ בלבוש סי' ק"ע:

אבל מקנח אדם כו'. כצ"ל אבל מקנח אדם קערה בפרוסה כ"כ בש"ע סי' ק"ע והטעם שעל זה אין מקפידין:

ולא יניח אדם כו'. הלשון מגומגם ואריכות דברים וגי' הנכונה היא כמ"ש נש"ע וכן לא ילקט אדם פרורין ויניחם ע"ג השלחן כצ"ל גם בזה הטעם כמ"ש לעיל שיש אניני דעת שנפשו קצה בזה:

ולא ישתה מן הכוס כו'. כתב הלבוש דהיינו סכנת נפשות שמא חבירו הוא מן אניני דעת ולא יוכל לשתות ממה ששתה חבירו או אפי' מן הכלי ששתה חבירו ומתוך הבושה שאינו רוצה לסרב בו הוא שותה ויבא לידי סכנה וע' במ"י פ' כל הבשר שמפרש בענין אחר:

ומעשה בר"ע כו'. במעשה הזאת יש בו כמה גמגומים ואין המשך וחיבור לכל הדברים אבל ראיתי בספר ראשית חכמה פרק ד"א ריש שער ג' וז"ל מעשה ברע"א שהיה לו אכסניא אצל אדם אחד נתן לו הכוס אחר שטעמו א"ל ר"ע שותהו נתן לו כוס אחר שטעמו א"ל שותהו א"ל בן עזאי עד מתי אתה נותן כוסות מוטעמים לר"ע ע"כ וגי' זו ניחא דמביא ראיה שלא ישתה מן הכוס קודם שיתננו לחבירו ולפי שאותו אכסניא היה טועם כל פעם הכוס קודם שנתנו לר"ע לכן א"ל ר"ע שותהו ולא קיבל ממנו:

הלכה ב

שאתה נכוה בפושרין. ר"ל שתבין ברמז מועט ואתה לא הבנת אפי' ברמז גדול שבכוון לקחתי אותה פרוסה שאסור לסמוך הקערה בפרוסה:

ולא ישתה אדם כוסו כו'. שאין זה כבוד להעמיד כלי ריק על השולחן וכ"כ בלבוש סי' ק"ע:

הלכה ג

חמשה דברים א"ר כו'. הגי' משובשת אכן במס' ברכות גרסי' הכי ד' דברים נאמרו בפת אין מניחין בשר חי על הפת ואין זורקין את הפת ואין מעבירין כוס מלא על הפת ואין סומכין הקערה בפת ע"כ וכצ"ל הכא ובכולהו הטעם משום ביזוי אוכלין אין מניחין בשר חי על הפת שעי"כ נמאס הפת מלאכול ואין מעבירין עליו כוס מלא שמא ישפוך מן הכוס על הפת וימאס לאכול ואין סומכין הקערה בפת שמא ישפוך מן הקערה על הפת:

ואין יושבין כו' שמשביחין את האוכלין. ט"ס הוא וכצ"ל שמבזה את האוכלין והכי איתא במס' סופרים פ"ג ובש"ע א"ח סי' קע"א:

שמא יארע דבר קלקלה. פי' בלבוש שמא יארע דבר קלקלה שיפסיד שום מאכל ויצטרכו אותו חלק לפני המסובין מש"ה לא יתן חלקו לשמש עד גמר סעודה:

הלכה ד

אין רשאין. לפי שהבע"ב מקפיד על זה שחושש שלא יספיק לאורחים שזימן מה שהכין הוא לסעודתו ולבני ביתו אינו חושש ליתן להם לחם צר ומים לחץ בשביל כבוד האורחים ומתוך ההקפדה זו יבוא לידי ריב ומצה עם בני ביתו ויכה אותם וכן היה מעשה כדמייתי הכא כ"כ בלבוש סי' ק"ע:

פרק י

הלכה א

ותצילני מזו ומכיוצא בה כו'. ר"ל מן האור הזה ומן כיוצא בה לפי שבימיהם היה ניסק המרחץ והאור עובר תחתיו ובירושלמי פ' הרואה גרסי' בהדיא ותצילני מן האור הזה: **פרקסו התחתונה**. בערוך מפרש שהוא לבוש התחתון וע' מ"ש מזה במס' שמחות פ' ט': **וכן לענין תפילין**. איפכא ה"ל למימר ברישא ה"ל לאשמעי' גבי תפילין והדר הל"ל וכן לענין חליצת המנעלים והכי איתא במסכת שבת דילפי' קשירת וחליצת מנעלים מתפילין ובתפילין ילפי' מקרא דכתיב והיו לאות על ידך והדר ולטוטפות בין עיניך וכשהוא חולץ חולץ ש"ר תחלה דכתיב ולטוטפות בין עיניך כל זמן שבין עיניך יהיו שתים:

הלכה ב

אינו מתעמל כו' במסכת שבת דף קמ"ז איתא הכי סכין ומשמשין בבני מעים אבל לא מתעמלין ולא מתגררין פרש"י סכין שמן בשבת ומשמשין ביד על הגוף להנאה בשבת אבל לא מתעמלין לשפשף בכח ולא מתגררין במגירה דהוי עובדא דחול והרמב"ם פכ"א מהל' שבת כתב שעושה כן כדי ליגע ולהזיע ודבר זה אסור בשבת ע"כ. ועפ"ז נראה דגרסי הכא אינו מתעמל ואינו מתגרר. אבל יש לדקדק למה יהא אסור בשלמא במתני' מיירי בשבת אבל ברייתא דהכא דוחק לומר דמיירי בשבת הא סתמא קאמר משמע אפי' בחול ולמה יהא אסור ואדרבה מדברי הרמב"ם בהלכות דעות כתב שהיו עושין כן במרחץ כדי להזיע. ואפשר דכוונת הברייתא דהכא לומר שלא יעשה כן בפני כל אלא בחדר הפנימי.

ואינו משתבר על השיש. גירסא דהכא אין לה שחר ובס' אגודה גרס ואינו משתין על השיש וגם לגירסת האגודה צריכין להבין מאי טעמא ונ"ל דכוונת הברייתא שלא ישתין במקום שעומד על השיש לעיני כל שזהו מעשה בהמה אלא אע"פ שהוא עומד במרחץ ילך באחד הזויות וישתין מים והא דקתני בתר הכי מעשה ברשב"ג כו' ה"פ אע"פ שהיה

חלש והיה קשה לו לילך ממקומו למקום מוצנע אפי"ה חלפו לו מן השיש ר"ל הוליכו אותו מן השיש ולא קבל כלומר שלא קבל מעבדיו להשתין על השיש ובאגודה לא גרס כלל הך מעשה דרשב"ג:

ויי"א פסול לעדות. זהו לא קאי רק על האוכל בשוק והכי איתא בהדיא בקדושין וקי"ל הלכה כי"א וכן פסק הרמב"ם פי"א מהלכות עדות ובש"ע ח"מ סי' ל"ד:

בית הכסא כו'. בספר אגודה גרס הכי בית הכסא נותן מקום זה שיוצא לזה שנכנס בית המרחץ נותן מקום זה שנכנס לזה שיוצא וכצ"ל הכי ונ"ל לפרש דה"פ אם בא אחד לבה"כ ומצא שם אדם אחד שיושב בתוכו אותו שיושב צריך למהר עצמו כדי ליתן מקום לזה שנכנס לפי שאיסור הוא לעצור הנקבים גם יוכל לבוא לידי סכנה ובבית המרחץ הוי איפכא זהו שנכנס אל ימהר וימתין עד שגמר זה כל מעשה הרחיצה להשתטף עצמו תחלה בפושרין ואח"כ בצונן לפי שאם יצא ועדיין הוא מזיעה סכנה היא לאדם:

ולא ירוק. לפי שהיה המרחץ מרוצף באבני שיש כדמשמע לעיל ואם ירוק עליו נוח לאדם לחלוק וליפול על האבנים והיינו הסכנה. ובפני חבירו אסור בכל מקום לרוק:

הלכה ג

ושל בית המרחץ כו'. ר"ל אם צריך הוא לומר הלכה כדי לפרושי מאיסורא מותר לאומרו בבית הכסא ובית המרחץ אע"ג דקי"ל אסור לאומרו דברים של קודש בבית המרחץ אבל כשצריך לומר לאפרושי מאיסורא מותר כדאיתא במסכת שבת גבי ר"מ שהיה רבי אומר לו כמה דינים שאין סכין ואין מדיחין בשבת בנית המרחץ [וע' ירושלמי פ"ג דשבת ופ"ג דע"ז ובהגר"א א"ח סי' פ"ה]:

אין שואל ומשיב במקום כו'. כל הלכה זו עד ואל יניח כולו משובשת ובמסכת שבת גרסי' הכי מקום שבני אדם עומדין לבושין יש מקרא ותפלה ואצ"ל שאילת שלום כו' מקום שב"א עומדין ערומין ולבושין יש שם שאילת שלום ואין שם מקרא ותפלה כו' מקום שב"א עומדין ערומים אין שם שאילת שלום ואצ"ל מקרא ותפלה ופרש"י מרחצאות שלהן ג' חדרים היו לו פנימי להזיע ולשתטף ושם עומדים ערומים אמצעי שיורד לתוכו מן המרחץ ערום ולובש חלוקו והיינו עומדים ערומים ולבושים ואח"כ יוצא לחיצון וגומר לבישתו ונח שם וזהו עומדין לבושין עכ"ל ונ"ל שכצ"ל הכא:

ולא ישאל אדם שלום כו'. לא ידעתי מהו הסכנה ונ"ל שט"ס הוא וכצ"ל מפני ששמו של הקב"ה שלום כדאיתא בהדיא במסכת שבת דף יו"ד:

הלכה ד

דרוס ידך עלי כו'. כל הלכה זו לא ידעתי לפרשה ובס' אגודה ובס' ר"ח פ' ד"א מביא נמי רוב דברי פרק זה והלכה זו לא גרס ליה:

והקורא שתי פעמים. נ"ל שכצ"ל והרוחץ שתי פעמים [אבל במס' כלה רבתי הגירסא הקורא שמע]:

הלכה ה

המתכסה בטלית כו'. ר"ל ששוהה שם אחר שהוא לבוש ועומד במקום שמזיע גוזל הרבים וכמ"ש הרמב"ם פ"ג מהלכות דעות אחר שיזיע גופו ישתטף ויצא וא"כ זהו העומד אחר שהוא לבוש במקום שמזיע גוזל הרבים שהיה אפשר ליכנס אחר במקום המזיע והוא מונע אותו שלא להנאתו מש"ה גוזל את הרבים. וכן הטעם הרוחץ בצונן ומשתטף בפושרין לפי שדרכן היה לרחוץ בפושרין ואח"כ בפושרין מן הפושרין עד שירחץ בצונן כמ"ש הרמב"ם בהלכות דיעות ואז הוא רפואה לאדם אבל זהו שרוחץ תחלה בצונן ואח"כ משתטף בפושרין ואין לו בהם הנאה ומכלה המים הפושרין שלא להנאתו ומפסיד אותן הוי גוזל הרבים ואיידי דתני הכא גוזל הרבים מפרש מאי תקנתו של גוזל הרבים שיחפור בורות שיחין ומערות והטעם כדאיתא במסכת ביצה כדי שיהיו רבים נהנין מהן ואפשר שגם הנגזל יהנה ממנו והוי כמשיב את הגזילה לבעליהן:

פרק יא

הלכה א

לא יפחות משנים. פי' עד שישמע שני תרנגולים:

מי נתן לשכוי בינה. ומפרש הרא"ש והטור סי' מ"ו וז"ל פי' הלב נקרא שכוי בלשון המקרא והלב הוא המבין וע"י הבינה אדם מבחין בין יום ללילה ומפני שהתרנגול מבין וגם בערבי קורין לתרנגול שכוי תקנו ברכה זו לאומרה בשמיעת קול התרנגול:

הלכה ב

אדם הבא מן הדרך כו'. ט"ס יש כאן וכצ"ל אדם הבא מן הדרך ונתייגע הקיז דם ונכנס למרחץ ושתה ונשתכר וישן ע"ג קרקע ושימש מטתו דמו בראשו וכ"ה במס' גיטין ומפרש שם ר' יוחנן והוא שעשאן כסדרן:

הלכה ה

ובידו אחת. פירוש אם שותה בפיו או בידו אחת דהיינו שממהר לשתות ואינו בודק תחלה ויש לחוש לנימא דהיינו תולעת שבמים ובמסכת ע"ז קרי ליה עלוקה וכ"ה בהדיא שם מפני סכנת עלוקה:

הנימא שירא. נ"ל שכצ"ל הנימא שורה ר"ל הנימא דהיינו תולעת בתוך המים שורה במים ואיכא סכנתא ובמסכת ע"ז קתני נמי הבולע נימא של מים:

הלכה ז

כותבי ספרים כו'. הטעם מבואר במסכת פסחים כ"ד תעניות יתבו אנשי כה"ג עליהן שלא יתעשרו שאם יתעשרו אין כותבין וקאמר נמי שם שאין רואין סימן ברכה ופרש"י מטעם דלעיל שאם יתעשרו לא היו כותבין:

הלכה ח

המשתכר בקנים כו'. משום דנפחן גדול שלטא בי' עינא:

הלכה י

ות"ח יושבין תחת הזית כו' אין הבנה לדברים הללו ובפ' מקום שנהגו איתא מקום שנהגו לעשות מלאכה בט"ב עושין כו' ובכל מקום ת"ח בטלים ובמסכת תענית איתא נמי כל העושה מלאכה בט"ב אינו רואה סימן ברכה אבל מכל מה שאיתא הכא לא הוזכר מידי ובדוחק נ"ל לומר דהאי מפני הסכנה צ"ל מפני היסח הדעת וה"פ דת"ח יושב תחת הזית או על שלחנו בטל מפני היסח הדעת כלומר שלא יסיחו דעתן מן האבילות:

קוצצי אילנות. פרש"י שקוצצין אילנות טובים למוכרן לעצים והכל תמהין ומליזין עליהן ומתוך כך עין שולטת בהן:

ומגדלי בהמה. כלומר מגדלי בהמה דקה שכל העם צועקין עליהם לפי שהולכין בשדות אחרים:

ותגרי סימטא. פי' אותן שמוכרין בשוק והעין שולטת בהן מש"ה בכל אלו אינו רואה סימן ברכה:

הלכה יב

הנותן את הקץ. ר"ל המחשב הקץ וכדאמרי' בפ' חלק (סנהדרין דף צ"ז) תפח עצמן של מחשבי קיצין שהיו אומרים כיון שהגיע הקץ ולא בא שוב אינו בא אלא חכה לו:

הלכה יג

בית המדרש בעירו כו'. נ"ל בתחלה צ"ל בית הכנסת כגירסא הכתובה בגליון וה"ק כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס לתוכה חייב מיתה והדר קאמר בית המדרש

שיש בו אלף אלפים כו' על אחת כמה וכמה והא דקתני הכא אלף אלפים ורבוא רבבות מצות לכאורה קשה דהא אי אפשר לקיים יותר מתרי"ג מצות. ונ"ל ליישב ע"פ דאיתא במסכת סוטה פי אלו נאמרין כמה בריתות נאמרו לישראל ומסיק למ"ד כל אחד נעשה ערב לחבירו א"כ לכ"א נאמרו ת"ר אלף בריתות וא"כ י"ל דלזה כיוונו חז"ל כאן דע"י הלימוד יש בכל אחד כמה בריתות והיינו כמו מצות:

תלמיד בעירו. ר"ל ת"ח ואינו משמשו ללמוד ממנו:

הלכה יד

וקובעו לאחוריו. כצ"ל וכובעו לאחוריו לפי שזה מדרך גסות:

יצאו אנשים כו'. לא ידעתי האיך מוכח מהכא דמי שיש בו גסות הרוח הוי כאלו עע"ז ונ"ל שחסר כאן בבא אחת וכצ"ל וכל המעלים עצמו מן הצדקה כאילו עע"כ כתיב הכא השמר פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וכתיב התם יצאו אנשים בני בליעל מה להלן ע"כ אף כאן ע"כ והכי איתא להדיא במסכת ב"ב דף יו"ד ובמסכת כתובות:

הלכה טו

המתהפך משנתו כו'. במס' ברכות גרסי' הכי כי פתח עינא לימא פוקח עורים:

הלכה טז

התכבדו מכובדים. פרש"י במסכת ברכות אל המלאכים המלווים אותו אומר כן שנאמר כי מלאכיו יצוה לך: